

Sapkın Serbest Zaman

Metin KILIÇ

Doçent Doktor, Düzce Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi
Sosyoloji Bölümü
Düzce/Türkiye
metinkilic@duzce.edu.tr, +903805412404-3986

Özet

Serbest zamanın bilimsel anlamlandırılması uzun yıllar pozitif fayda bağlamında ele alınmıştır. Son zamanlara kadar serbest zamanın karanlık yüzü diye tabir edilen sapkın serbest zaman aktivitelerinden çok fazla söz edilmemiştir. Sapkın serbest zaman örneklerini inceleyen araştırmacılar sadece karanlık bir serbest zaman etkinliğine ışık tutmazlar. Ayrıca normal serbest zaman uygulamalarını şekillendiren kuralların nasıl işlediğinin daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunurlar.

Bu açıdan çalışma, öncelikle ülkemizde oldukça yanlış kullanılan serbest zaman ve boş zaman kavramlarının sınırlarını netleştirerek tahammül edilebilir ve tahammül edilemez sapkın serbest zaman aktiviteleri üzerine tespitlerle, çeşitli sosyolojik bağlamlarda konuyu çözümleme çabasıdır.

Anahtar Kelimeler: Serbest zaman, boş zaman, rekreasyon, sapma

Deviant Leisure

Abstract

Scientific interpretation of leisure time has been discussed in the context of its positive benefits for many years. Until recently, deviant leisure activities, called the dark side of free time, have not been mentioned much. Researchers studying deviant leisure cases do not just shed light on a dark leisure time activity, besides that they contribute to clarify how the rules that shape normal leisure time practices work.

In this case, the study firstly clarifies the boundaries of the concepts of leisure and free time concepts which are mostly used wrongly in our country. After that, it focuses on description and exploration of bearable and unbearable deviant leisure activities within various sociological contexts.

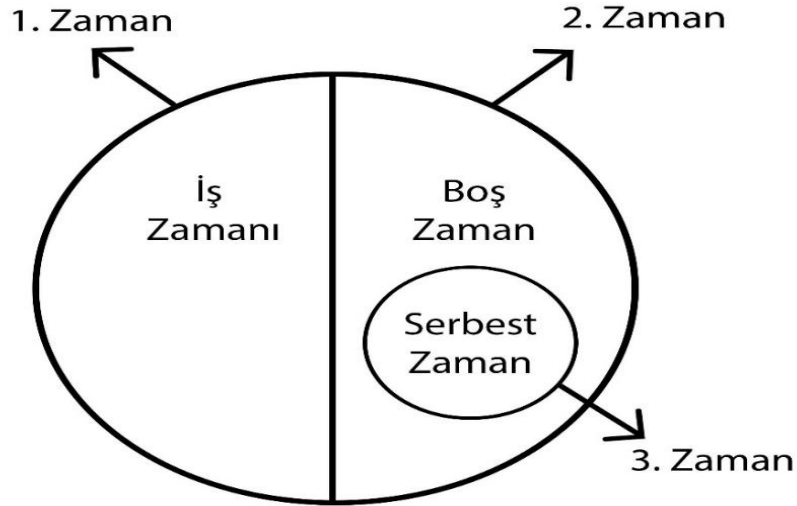
Keywords: leisure time, free time, recreation, deviation

Giriş

Yaşamı içinde barındıran Elias'ın (2000) söylemiyle insanların kendi hareketlerini tayin etmeye çalışmalarının bir ifadesi olarak zaman, sosyolojinin ve birçok disiplinin çalışma konusunu oluşturmaktadır. İleri modern döneme kadar zamanın ve üçüncü zaman olarak kavramsallaştırdığımız serbest zamanın hiç bu kadar önemsendiğini söylemek mümkün değildir.

Çalışma/iş zamanı her daim sosyal sınıf, cinsiyet, yaş gibi değişkenlere bağlı olarak önemini korumuştur. Çalışma zamanının karşısında yer alan boş zamanın içerisinde var olan serbest zaman; kimi zaman işe hazırlayan, kimi zaman çalışmaktan üstün olan, kimi zaman insanı tembelleştiren, kimi zamanda kapitalist üretime hizmet eden bir zaman olarak üretilmiştir. Günümüzde ise kurumsal bir yapıya bürünen serbest zamanı insanın kendisini yenilemesine ve yaşam kalitesini arttırmasına imkân tanıyan “değerli zaman” olarak kavramsallaştırmak mümkündür. Değerli zaman olarak attığımız serbest zamanın boş zamandan farklı ve boş zaman içerisinde kendisini üreten bir üçüncü zaman olduğunu gözden kaçırmamak gerekir.

Şekil: Modern Toplumda Zaman Ayırımı

Türkçe alan yazında yaygın olarak serbest zaman kavramı yerine kullanılan boş zaman (free time) kavramı serbest zamanı da içerirken, çalışma zamanı dışında bireyin bedensel ve sosyal sağlığı için gerekli olan uyumak, beslenmek, dinlenmek gibi biyolojik temel ihtiyaçlarının yanında, aile ve çevresel yükümlülükler gibi zorunlulukları içinde barındıran zamandır. Serbest zaman (leisure) ise; bu zorunluluklardan ve rutinlerden kurtularak (Haywood and Henry 1986), kişinin bilerek katıldığı, özgür, haz, mutluluk ve tatmin verici, doğal tutum içeren psiko-sosyal yönden duyguların ifade edilebileceği ve kişisel gelişime katkı sağlayan aktivitelerin tümünü kapsamaktadır (Kılıç, 2013; 2017; 2019a). Bu açıdan serbest zaman bir yenilenme ve sosyalizasyon sürecini içerisinde barındıran pozitif bir zamandır. Boş zaman ise rutinleşmiş bir

bedensel ve toplumsal sosyalliği içerisinde barındırır. Bireyin kişilik gelişimine katkı sağlayan, yaşam kalitesini arttıran ve tekdüzelikten arındıran serbest zaman boş zamandan daha sınırlı ve değerlidir.

Serbest zaman tanımının doğası gereği içinde kişisel ve toplumsal faydaları barındırmaktadır (Kılıç, 2018). Stebbins'e (2016) göre, serbest zamanın kişisel gelişim, kendini gerçekleştirme, ifade etme, benlik saygısı gibi kişisel etkenlerin yanında, grup başarısı, grubun devamlılığı ve gelişimine yönelik katkı, toplumsal çekicilik gibi toplumsal faydaları vardır. Esasında ilk olarak 1960 yılında Max Kaplan serbest zamanın bireysel faydalarının yanında, toplumun ana değerleriyle uyumlu olarak yürütülen bir faaliyet alanı olduğuna dair kriterleri yazmıştır. Ve bu duruşa uygun olarak, son 40 yılda tipik serbest zaman çalışmalarında, sapkın serbest zaman sorununa küçük bir boşluk bırakılmış (Curtis, 1979; Homa, 1994; Stebbins, 1997; Robertson, 1999) ya da hiç yer verilmemiştir. Dahası, son yıllara kadar, konudan bahsedilmesi de nadir olmuş, toplumumuzda ise hiç bahsedilmemiştir. Bu tespit, çoğu serbest zaman uzmanının sapkın serbest zamanların olasılığının farkında olmadığını veya farkındaysa, fikri kendi alanları için uygunsuz olarak gördüklerini göstermektedir. Sapkın serbest zaman üzerine ilk ciddi çalışma İngiliz sosyolog Chris Rojek (1999) tarafından ortaya konulmuş ve son yıllarda da artış göstermiştir.

Bu çalışmada serbest zaman aktivitelerinin karanlık yüzünü aydınlatılarak farkındalık oluşturmak, serbest zamana yüklenen olumsuzlukların önüne set çekerek pozitif yanlarını ortaya çıkarmak ve alan yazına katkı sunmak hedeflenmiştir.

Serbest Zamanın Olağandışı: Sapma

Sapkın serbest zamanı anlayabilmek için sapkınlığın ne olduğunu kısaca analiz etmekte fayda vardır. Genel anlamıyla sapkınlık, suç işleme eğilimi, homoseksüellik, akıl hastalığı ve benzeri türden bir davranış türünde ya da insanda içkin bir şey, bir özellik olarak görülmüştür. Aslında bu, sosyal patoloji kuramcılarının ilk yazılarında belirli bir güvene sahip olmuş ve bazı klinik ve kriminolojik araştırmalarda hala önem taşıyan bir tanımdır. Ne var ki sosyologlara göre, en iyi sapkınlık değerlendirmesi, bunun bir kişilik tipi olması değil, tersine, toplumsal ortamların ve toplumsal sistemlerin formel bir özelliğini yansıtmaktadır. Sapkınlığın özü konusunda belli bir görüş birliği bulunmamakla birlikte, sapkınlık fenomenini karakterize etmeye katkıda bulunan ve birbiriyle ilintili iki özellikten bahsedilir. Bu özelliklerden birincisi, sapkınlığı bir norm ihlali kalıbı olarak görmektedir. Normlar çoğunlukla toplumsal ortamlarda görüldüğü için böyle bir tanım çok geniş kapsamlı olur. İkinci bir özellik ise sapkınlığı, belli zamanlarda belli davranış kalıplarına yapılandırılan ve daha sonra değer kaybedecek, gözden düşmüş ve genellikle dışlanmış bir etiketle bir damga kurgusu olarak ortaya çıkmaktadır. Bu özellikte çok geniş kapsamlıdır (Marshall, 1999). Bu iki özellikten hareketle daha spesifik bir tanım yapmak gerekirse sapkınlık, doğru, gerekli veya iyi olandan, normdan, normalden, kültürel açıdan kabul edilebilir olandan ayrılmadır. Bu normal dışılık ruhsal, davranışsal veya zihinsel alanlarda olabilir. Terim özellikle olağandışı kabul edilen eşcinsellik, sadistlik, mazoşistlik vb. cinsel sapmalar için kullanılır (Budak, 2003).

Bu açıdan bazı serbest zaman etkinlikleri olağandışıdır. Bu tarz etkinlikler toplumun büyük bir kesimi tarafından serbest zaman etkinlikleri olarak tanımlanmakta ve olumsuz bir imaj oluşturmaktadır. Hatta bu olağandışı etkinliklere katılanların kendileri bile bu olumsuz imajı benimserler. Ayrıca bu olumsuz imaj, tolere edilemeyen olağan dışı etkinliklerde tolere

edilebilene oranla daha da güçlüdür. Bu duruma örnek olarak internette oyun oynayanların üstlendikleri rol icabı seri katil olmalarının bir serbest zaman etkinliği olmasından ziyade bir serbest zaman etkinliği olarak şiddet içerikli video oyunlarının oyuncu üzerindeki sosyal etkisinden bahsedebiliriz (Stebbins, 2016). Dünyanın dört bir yanındaki sayısız insan, eğlence yoluyla (örneğin, şiddet filmleri ve video oyunları) devasa serbest zamanların dolaylı tüketimine girerken (Drozda, 2006), özellikle video oyunlarında şiddet içerikli eylem veya görev sonucu ödüllendirici nitelikte karşılıklar (örneğin puan alarak üst seviyeye çıkmak) elde eden bireylerin bu tür davranışlarla alakalı tutumları, gerçek hayatta şiddet içeren davranışlara karşı tutumlarıyla çelişebilir ve değişiklik gösterebilir. Bu argümanı destekleyici birçok çalışmaya göre; özellikle şiddet içerikli video oyunları bireyler üzerinde davranışsal açıdan olumsuz etkilere sahiptir (Anderson ve Bushman, 2001; Bartholow ve Anderson, 2002; Irwin ve Gross, 1995).

Kültürel açıdan olağanlaştırılan bu tür serbest zaman aktivitelerinin kişiler üzerinde yıkıcı etkileri çoğunlukla teğet geçildiğinden yeterince önemsenmez. Rojek'in (1999) değimiyle, serbest zaman kültürü "sapmanın oluşmasında ve desteklenmesinde çok önemli bir rol oynar". Ona göre, serbest zaman aktivitelerinin düşük gözetim bağlamlarında gerçekleşmesinin daha olanaklı olduğu için antinomi değerlerinin ortaya çıkabileceği ve dağıtılabileceği bir ortam sunduğuna ve gündelik yaşam pratiklerine aykırı olarak var olduğuna inanır. Bu açıdan serbest zaman alanları sapmanın uygulandığı hayati bir ortamdır. Gençlik alt kültürlerinin sapkın işlevleri yerine getirmek için parklar, sosyal merkezler ve oyun alanları gibi boş alanları nasıl kontrol ettiklerini hatırlamakta fayda vardır. Örneğin, Becker'ın esrar kullanıcılarına yönelik klasik çalışması, bugün sapkın serbest zamanlara seminal bir katkı olarak yeniden okunabilir. Becker'ın saha çalışması caz kulüplerinde, özel dairelerde ve günlük yaşamın "arka bölgelerinde" yoğunlaşmıştır. Esrar kullanıcıları sadece aktivitelerini serbest zamanlarına ve serbest zaman alanlarına yoğunlaştırmakla kalmaz, mekânın sapma-eğlence bağlamında yeniden üretimine imkân sağlar (Becker, 2013). Bu nesnelleştirme süreci genellikle doğrudan yasaları çiğneyen bir faaliyete yol açar (Kılıç, 2011; Stodolska ve ark., 2017). Bu açıdan kriminologların sapkın eylemleri anlamada serbest zamanın önemini yeterince anlamadıkları, sapmanın suça serbest zaman aktivitesi bağlamında da imkân tanıdığı gözden kaçırılmamalıdır.

Tahammül Edilebilir Sapkın Serbest Zaman

Çoğu sapkın serbest zaman aktivitesi, cezai olmayan ahlaki normları ihlal eden bir davranış olarak (Williams ve Walker, 2006) tahammül edilebilir sapma tanımına uymaktadır. Toplumdaki belirli sosyal normları ihlal etmesine ve üyeleri sosyal kurumların çoğunu hafif derecede tehdit etmesine rağmen, bu tarz bir sapma, toplumda anlamlı derecede büyük ya da etkili bir tehdit oluşturma amacıyla değildir (Stebbins, 1997). Tahammül edilebilir sapma zevk için yapılabilir, karşı cins gibi giyinmeyi (transvestizm), homoseksüelliği, seks izlemeyi (striptiz, pornografik film), fetişizm, hayvan sevicilik, cinsel mazoşizm, cinsel sadizm vb. cinsel heyecan ve doyum için alışılmadık, tuhaf, toplumca normal kabul edilmeyen imajların, nesnelere veya etkinliklerin kullanıldığı geniş ranjda seksüel aktiviteyi kapsar.

İçki alışkanlığı ve kumar (yakın akrabaları alkolizm ve kompulsif kumar olmamak kaydıyla) tahammül edilebilir sapmadır ve bu şekilde serbest zaman türlerinden görülen, küçük çaplı yasadışı zevk veren bazı reçeteli ilaçların ve maddelerin kullanımı da bu sınıfa girer. Sosyal nudizm de tahammül edilebilir sapkın serbest zaman içerisinde incelenir.

Nihai analizde, sapkın serbest zaman köklerini duysal uyarımdan alır ve özellikle, ürettiği yaratıcı hazdan kaynaklanır. Toplumdaki pek çok kişi eğlenmeyi kendilerini hiç o şekilde düşünmese, en azından buna cesaret edemese bile, bu tarz zevkleri tolere eder (Stebbins, 1997). Sosyal düzen kurallarından din, ahlak, görgü gibi kurallara uygun olmamasına rağmen bu tür davranışların ayıplanması ve ilgili etkinliklerle karşılaşıldığında kişilerin ötekileştirilmesi söz konusu olur. Bu tür sapkın serbest zaman aktiviteleri çoğunlukla kamusal alan içerisinde görülmediği özel alan ve kapalı mekânlarda yoğunlaştığı için toplumsal açıdan yeterince dikkat çekmez.

Bunların ötesinde toplumsal yaşamda çok fazla karşılaşılan, kültürel olarak sıradanlaştırılan serbest zamanların negatif tüketimini arttıran ve insanların günlük yaşamın normal bir parçası olarak sürdürdükleri, umut verici, zaman dolduran sapkın serbest zaman aktiviteleri çok yaygındır. Bu tür sapkın serbest zaman davranışlarında kişilerin belirli bir kendini geliştirme duygusu yoktur. Aksine, oyalama arzusu ile karakterizedir (Rojek, 1997). Eğlence endüstrisinin çeşitli dalları bu arzuyu karşılamak için dikkat dağıtıcı faaliyetler ve ürünler geliştirmiştir. Örneğin, elektronik oyunlar (Drozda, 2006), şans, iddia oyunları gibi oyunlar ekonomik kurumsal temelleri olan ve toplumsal olarak meşruiyetini koruyan faaliyetleri barındırır. Modern toplumda meşru sapkın serbest zaman etkinliği olarak görebileceğimiz en yaygın etkinlik türlerinden olan elektronik oyunlar (çoğunlukla çocuklar ve gençler için), şans ve iddia oyunları (genç, orta ve ileri yaşlarda) insanlara heyecan, adrenalin ve geçici mutluluk sağlarken, onların kişisel ya da toplumsal gelişimine hiçbir katkı sağlamamaktadır. Bu tür sapkın serbest zaman etkinlikleri geniş kitlelerin “*serbest zaman yoksunluğu*” nu (Kılıç, 2019b) arttıran alanlar olarak daha fazla üretilmektedir.

Bir başka tahammül edilebilir sapkın serbest zaman aktivitesi olarak karşımıza tüketim çılgınlığı çıkmaktadır (Crabbe, 2006; Wearing ve ark. 2013; Hayward and Turner, 2019). Tüketim çılgınlığı; insanların ihtiyaçlarından çok fazlasını alması, yemesi ve içmesi gibi aşırılıkları kapsar. Tüketim çılgınlığı üzerine verebileceğimiz belki de en somut örnek “Kara Cuma” dönüştürülen ve cazipleştirilen adıyla “Efsane Cuma”dır. Kasım 2014’te ABD’de “Black Friday” olarak bilinen ve sonrasında birçok ülkeye yayılan bu çılgın tüketim günü, çoğu sosyal bilimci için ilgi çekici muammadır. Tüketim mallarında cazip indirimler sunulan bu günü tanımlayıcı bir özellik haline gelen itme, çığneme ve şiddetin kaotik sahneleri sıradanlaştırılmıştır. Dahası insanların bu tür davranışları sergilemekten haz duymaları da söz konusu olmaya başlamıştır (Raymen ve Smith, 20016). Serbest zaman etkinliği olarak görülen alışveriş yapmanın sapkın hale dönüşen yüzü “kara/efsane Cuma” vahşi kapitalizme hizmet ederek toplamda tüketim çılgınlığını arttırmaktadır.

Son olarak, tahammül edilebilir sapkın serbest zaman aktivitelerine kan sporları-acımasız eğlence olarak kategorileştirilen boğa güreşleri, horoz/ köpek dövüşleri¹ (Bryant, 1991) vb. gibi yasal olarak görülen etkinlikler de örnek olarak verilebilir. Bu tür etkinliklerin heyecanı duygusal bir çekiciliğe sahip olduğu kadar, hedonistik ve uygunsuz olarak algılanmaları söz

¹ Horoz dövüşü ve köpek dövüşünün kırsal kesimlerde kentsel alanlara nazaran oldukça yaygınlığı söz konusudur. Günümüzde horoz/köpek dövüşlerinin bazı ülkelerde yasadışı olarak belli bir müeyyideye karşılık gelirken, birçok ülkede halen yasal etkinlik olarak görülmektedir. Yasadışı olarak kabul edilen toplumlarda tahammül edilemez sapmış serbest zaman etkinliği olarak görülürken, diğer birçok toplumda tahammül edilebilir sapmış serbest zaman etkinliği olarak kategorize etmemiz gerekir.

konusudur. Üretken ve sosyal açıdan faydalı olmadıkları için, tembellik ve anlaşılabilir eğilim olarak semptomatik olarak değerlendirilirler.

Tahammül Edilemez Sapkın Serbest Zaman

Sosyal düzen kurallarından sapma ya da aykırı davranışta bulunma serbest zaman ile ilişkilendirildiğinde pozitif bir fayda güdülmemesine rağmen, gündelik yaşamda birçok insan eğlence olsun diye suç işlemektedir (Kılıç, 2019a). Bu durumu ahlaki bir unsurun kaygısı olarak gören araştırmacıların başında Williams ve Walker gelmektedir. Williams ve Walker (2006), tahammül edilemez sapkın eğlenceyi “cezaî olan ve ahlaki normları ihlal eden bir davranış”, Rojek (2000) sınırları zorlayan ve benliği veya başkalarını tehdit eden bir davranış, Stebbins ise (1996), dayanılmaz (topluluğun yanlışlığı konusunda hemfikir olduğu ve sert topluluk tepkisine eşlik ettiği) olarak tanımlamaktadır.

Hırsızlık, uyuşturucu alma, duvar yazısı, izinsiz gösteri, yasaklanan türden kumar, ensest, tecavüz, vandalizm, çetelere katılma, trafik kurallarını yok sayarak kamuya açık alanlarda araba, motor yarışları/gösterileri yapmak gibi aşırı davranışların haz, tatmin, adrenalin ve eğlence amacıyla serbest zaman aktiviteleriyle kesiştiği noktada tahammül edilemez sapkın serbest zamandan söz edebiliriz. Bu tür aktiviteler kuşkusuz üzerinde devamlı bir polis kontrolü olmasını ister. Ama serbest zaman pratiğinde meşru transgresyon süreçlerinin nasıl işlediğini hâlâ tam olarak bilmiyoruz. Genel olarak, bazı durumlarda ve belirli bağlamlarda aktörler arasında kabul edilebilir serbest zaman davranış kurallarını çiğnemeyi kabul edilebilir kılan nedir?

Bu sorunun cevabını en iyi veren araştırmacıların başında kuşkusuz Jack Katz gelmektedir. Katz'ın (1988) sapkın davranışların ilgi çekici yönlerine ilişkin olağanüstü çalışması, sapkın eğlence sorunuyla ilgilenen araştırmacılar için önemli bir teşvik kaynağıdır. Çoğumuz ahlaksız davranış, toplumsal olarak anlaşılır ve değersiz olarak düşünürüz. Katz (1988) birçok kişi için sapmanın çekici olduğunu belirterek bu otomatik yanıtları zekice bozar. Hız kısıtlamalarını ihlal etme ve taksiciyi soyma fikri belki de çoğumuzun kabul etmek istediğinden daha yaygındır. Katz'a göre, sınırlarımızı aşma, sıradan senaryodaki varlığımızı devirme arzusu, sapkın aktörlerin çoğunun bir özelliği değil, kültürel bir evrenseldir. Katz'a göre, sınırları aşma arzusunun temelinde “sinsi heyecanlar” (hırsızlığın, soygunculuğun belirli türleri, mağaza hırsızlığının ve çalıntı otomobille gezme) vardır. Sinsi heyecanlar, bir yandan, zevk alma arzusundan öte özel bir tür heyecan arayışından kaynaklanır. Kurulu düzenin temellerine karşı olmak düşüncesi söz konusu olduğu için tahammül edilemez sapkın serbest zaman içerisinde değerlendirilir.

Katz'ın düşüncesini destekleyen Stebbins'in (2017) görüşüne göre de, sinsi heyecanlar can sıkıntısına bağlı olarak ortaya çıkar. Drozda'nın gençlerin can sıkıntısından otomatik olarak hırsızlıkla uğraştığı, (kontrollü) risk alması ve çalınan bir araçta çalma ve seyirle eşlik eden hedonik heyecan, heyecan, eğlence ve adrenalin patlamasıyla ilgili çalışması diğer araştırmacılarla paralel bakış açısı sunar. Burada aklımıza kuşkusuz sosyolojik suç teorilerinden “sıkınlık teorisi” gelmektedir. Bu teoriye göre, çoğunlukla üst sınıfa mensup olan gençlerin sıkınlıktan kurtulmak ve eğlence olsun diye hırsızlık yapmaları gibi birçok davranış tahammül edilemez sapkın eğlence ve suç arasında ilişkiyi oluşturmaktadır (Kılıç, 2019a).

Son olarak tahammül edilemez sapkın serbest zaman aktivitelerine örnek olarak, günümüzde oldukça popüler gözükken, bireyin bilinçli olarak kendisini aşırı uçlarda fiziksel (kontROLSÜZ)

riske sokmasından bahsetmek gerekir. Bireyin yanlış bir hareketinin onu kontrol edilemez uçuruma düşüreceği bilinciyle zevk ve adrenalin duygularıyla kendisine toplumsal yaşamda popülerite kazandırma arzusu söz konusudur. Burada bireysel faydadan öte toplumsal farkındalık yaratma arzusu vardır. Güvenlik önlemleri alınmamış bir şekilde kaya tırmanışı, yapım aşamasında olan bir köprünün en uç noktasına hiçbir güvenlik önlemi almadan tırmanmak gibi aktiviteler aşırı uçlardaki tahammül edilemez sapkın serbest zaman aktivitelerine örnek olarak verilebilir.

Sonuç

Serbest zaman tanımı gereği; kişinin bilerek katıldığı, özgür, haz, mutluluk ve tatmin verici, doğal tutum içeren psiko-sosyal yönden duyguların ifade edilebileceği ve kişisel gelişime katkı sağlayan aktivitelerin tümünü kapsamaktadır. Esasında serbest zaman tanımını tekrardan vermemdeki mantığın arkasında serbest zaman, boş zaman, sapkın serbest zaman ayırımlarını daha net olarak görebilmektir. Tanımı gereği serbest zamanı en çok anlamlandıran “kişisel gelişime katkı sağlayan aktiviteler” olmasıdır. Bu açıdan serbest zamanın, boş zamanla sınırları belirginleşerek boş zaman içerisinde üçüncü bir zaman olarak ele alınması söz konusudur. Serbest zamanın tanımındaki “kişisel gelişime katkı sağlamakla” pozitif fayda gözetilir.

Çalışma zamanı çeşitli dışsal kuralları ve sistematığı içerisinde barındırdığı için zorunluluk söz konusudur. Boş zaman ve serbest zamanda (bazı aktiviteler doğası gereği çeşitli kuralları bünyesinde barındırır ama bunlar katı kurallar değildir) bu tür zorunluluktan bahsedilemez. Bu açıdan toplumsal bağlamda sapkın eğlence de serbest zaman ve boş zamanlara atfedilmektedir. Sapkın serbest zaman olgusu, serbest zamanda toplumsal norm ve kurallara aykırı davranışta bulunmaktır. Bu aykırılık tahammül edilebilir ya da tahammül edilemez formda karşımıza çıkmaktadır. Hukuki müeyyide gerektirmeyen ancak sosyal düzen kurallarından din, ahlak ve görgü kurallarına aykırı olan bazı aktiviteler tahammül edilebilir sapkın serbest zaman aktivitesi içerisine girerken, hukuk kurallarına aykırı olanlar tahammül edilemez sapkın serbest zaman aktiviteleri içerisinde yer almaktadır. Tahammül edilebilir sapkın serbest zaman aktiviteleri kültürel yapıya uygun olabileceği gibi bazen de kültürel yapıyı aykırıdır. Şans, iddia oyunları ve şiddet içerikli video oyunları toplumsal olarak serbest zamana atfedilen ve meşru bir zeminde anlam bulan aktiviteler olduğu için tahammül edilebilir serbest zaman aktiviteleri arasında ele alınır. Ama bu tür aktivitelerin kişisel ya da sosyal gelişime hiçbir faydası yoktur. Yine bazı sapkın aktiviteler (içki, kumar vb.) bazı toplumlarda inanç ve sosyal değerlere aykırı olmasına rağmen, sosyal alanda görünürlükleri çok olmadığı için tahammül edilebilir serbest zaman aktiviteleri içerisinde sınıflandırılır. Tahammül edilemez serbest zaman aktiviteleri ise toplumsal normlardan bilerek zevk ve heyecan için sapmaya bağlı olarak ortaya çıkar. Belli sosyal sınıflara mensup insanların sıklıkla kurtulmak için hırsızlık yapması ya da toplumsal kuralları hiçe sayarak trafiğe açık alanda yarış yapmak gibi etkinlikler bu kategori içerisinde değerlendirilir. Tahammül edilemez serbest zaman aktivitelerini de kendi içerisinde kategorileştirmek mümkündür. Basitten karmaşığı ya da hukuki olarak hafiften daha ağır suçlara doğru sıralanabilir.

Kategorik anlamda makro boyutta düşünüldüğünde, insanlar hangi sapkın serbest zaman türünde yer alırlarsa alsınlar, onun özel inanç sistemini elde etmek için önemli derecede çaba sarf etmek zorundadırlar. Ayrıca onu bilim, din, kültür ve politikanın saldırılarına karşı savunmaları gerekir. Dahası, burada, kişi ithal ettiği ek ödül keşfeder: yerleşik özel bir kimlik,

kısmen, kendini benzersizleştirmenin benzersiz bir yolu ki bu da sabit bir marjinal sosyal dünyayla beraber gelmektedir. Bu durum marjinalliğin meşrulaşmasında etkilidir.

Kaynakça

Anderson, C. A. and Bushman, B.J. (2001). Effects of violent video games on aggressive behavior, aggressive cognition, aggressive affect, physiological arousal and prosocial behavior: A metaanalytic review of the scientific literature, *Psychological science*, 12(5): 353-359.

Bartholow, B.D and Anderson C.A. (2002). Effects of violent video games on aggressive behavior: Potential sex differences, *Journal of Experimental Social Psychology*, 38(3): 283-290.

Becker, S. H. (2013). Hariciler: Bir Sapkınlık Sosyolojisi Çalışması, (Çev. Şerife Geniş ve Levent Ünsaldı), Ankara: Heretik Yayınları.

Bryant, D.C. (1991). Deviant Leisure and Clandestine Lifestyle: Cockfighting as a Socially Disvalued Sport, *World, Leisure and Recreation*, 33(2): 17-21.

Budak, S. (2003). Psikoloji Sözlüğü, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Crabbe, T. (2006). Bingers: The performativity and consumption of “deviant” leisure, *Leisure/Loisir*, 30(1):149-169.

Curtis, J.E. (1979). *Recreation: Theory and practice*. St. Louis, MO: C.V Mosby.

Drozda, C. (2006). Juveniles performing auto theft: An exploratory study into a deviant leisure lifestyle. *Leisure/Loisir*, 30(1), 111–132.

Elias N. (2000). Zaman Üzerine, (Çev. Veysel Atayman), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Hayward K., Turner T. (2019). ‘Be More VIP’: Deviant Leisure and Hedonistic Excess in Ibiza’s ‘Disneyized’ Party Spaces. In: Raymen T., Smith O. (eds) *Deviant Leisure*. Palgrave Studies in Crime, Media and Culture. Palgrave Macmillan, Cham

Haywood, L. and Henry, I. (1986). Policy Developments in Community, Leisure and Recreation, *Leisure Management* 6(7): 25–9

Horna, J. (1994). *The study of leisure: An introduction*. Toronto, ON: Oxford University Press.

Irwin, A.R. and Gross, A.M. (1995). Cognitive tempo, violent video games on aggressive behavior in young boys, *Journal of family violence*, 10(3): 337-350.

Kaplan, M. (1960). *Leisure in America: A social inquiry*, New York: John Wiley & Sons.

Katz, J. (1988). *Seductions of crime*. NewYork: Basic Books.

Kılıç, M. (2011). “Serbest Zaman Etkinliklerinin (Rekreasyonun) Çocuk Suçluluğunun Önlenmesindeki İşlevinin İncelenmesi”, 1. Türkiye Çocuk Hakları Kongresi, Yetişkin Bildirileri Kitabı-2, s.106- 117, İstanbul.

Kılıç M. ve Şener G. (2013). Üniversite Öğrencilerinin Rekreasyon Etkinliklerine Katılımlarındaki Sosyolojik Etkenler ve Yapısal Kısıtlamalar, Yükseköğretim ve Bilim Dergisi, 3(3):220-227.

Kılıç, M. (2017). Gençlik Şiddet ve Serbest Zaman, Genişletilmiş 2. Baskı, Düzce: Düzce Üniversitesi Yayınları.

Kılıç, M. (2018). Çocukların Din ve Ahlak Eğitiminde Serbest Zaman Aktivitelerinin Rolü, Tarih Okulu Dergisi, 11(33): 889-909.

Kılıç, M. (2019a). Suç ve Eğlence, Psiko-Sosyal Yönleriyle Eğlence(iç), s.227-252, (Edt. Metin Kılıç), Ankara: Nobel Akademik Yayınları,

Kılıç, M. (2019b). Leisure Time Deprivation. *Modern Leisure Studies*, 1(1):1-12.

Marshall, G. (1999). Sosyoloji Sözlüğü, (Çev. Osman Akınhay, Derya Kömürcü), Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Raymen, T. and Smith, O. (2016). What's deviance got to do with it? Black Friday sales, violence and hyper-conformity, *British Journal of Criminology*, 56(2): 389-405.

Robertson, B.J. (1999). Leisure and family: Perspectives of male adolescents who engage in delinquent activity as leisure. *Journal of Leisure Research*, 31, 335-358

Rojek, C. (1997). Leisure Theory: Retrospect and Prospect, *Loisir et Societe/ Society and Leisure*, 20:2, 383-400,

Rojek, C. (1999). Deviant leisure: the dark side of free-time activity. In E.L. Jackson and T.L. Burton (Eds.), *Leisure studies: Prospects for the twenty-first century* (pp. 81-96). State College, PA: Venture.

Rojek, C. (2000). *Leisure and culture*. NewYork: St. Martin's Press.

Stebbins, R.A. (1997). Casual leisure: A conceptual statement. *Leisure Studies*, 16, 17-25.

Stebbins, A.R. (2016). Serbest Zaman Fikri Temel İlkeleri, (Çev. Mehmet Demirel, Nurullah E. Ekinci, Ümit D. Üstün, Utku Işık ve Osman Gümüsoğlu), Ankara: Spor Yayınevi ve Kitabevi.

Stebbins, A. R. (2017) Leisure's Legacy, *Leisure Studies in a Global Era*, DOI 10.1007/978-3-319-59794-2_1

Stodolska, M; Berdychevsky, L. & Shinew, J. K. (2017). Gangs and Deviant Leisure, *Leisure Sciences*, 1-16. DOI: 10.1080/01490400.2017.1329040

Wearing, L.S; McDonald, M. and Wearing, M. (2013). Consumer culture, the mobilisation of the narcissistic self and adolescent deviant leisure, *Leisure Studies*, 32(4):367-381.

Williams, D. J. and Walker, G. J. (2006). Leisure, deviant leisure, and crime: "Caution: Objects may be closer than they appear." *Leisure/Loisir*, 30(1): 193–218.